

Följsamheten till nationella riktlinjer under covid-19-pandemin

Socialstyrelsen fortsätter att följa utvecklingen av hur covid-19-pandemin påverkat utförandet av den vård som rekommenderas i Socialstyrelsens nationella riktlinjer. Riktlinjerna täcker stora patientgrupper, många med kroniska sjukdomar, och åtgärderna är evidensbaserade och prioriterade. Utgångspunkten för Socialstyrelsens utvärdering har varit följsamheten till ett antal rekommendationer från 15 nationella riktlinjeområden.

Vad visar utvärderingen?

Socialstyrelsens utvärdering visar att covid-19-pandemin har inneburit att ett stort antal åtgärder som rekommenderas i de nationella riktlinjerna har minskat i Sverige. År 2020 var följsamheten till riktlinjernas rekommendationer som lägst, men även under 2021 var det flera nationella riktlinjeområden som inte återhämtat sig. Bilden varierar dock mellan olika vårdområden.

De nationella riktlinjerna behandlar i många fall tillstånd som i sig inte är akuta eller livshotande. Många rör kroniska sjukdomar. För att få en bred och sammansatt bild av följsamheten och det riskerade uppdämda vårdbehovet studerar vi ett urval åtgärder inom de nationella riktlinjerna, som inte bara visar vårdvolymen utan även i vilken utsträckning patienter får åtgärden i den omfattning och tid som rekommenderas i riktlinjerna. Vilken effekt covid-19-pandemin kommer att ha på hälso- och sjukvården i det långa loppet återstår dock att se.

När vården återgår till normalläge är det inte alltid som ett uppskjutet besök/kontroll för en patient med en välbehandlad kronisk sjukdom behöver tas igen. Det kan dock resultera i flera oplanerade kontakter eller eventuella effekter på längre sikt för individer med kroniska sjukdomar. För patienter med lindriga symtom som kan föregå potentiellt allvarliga tillstånd, som stroke och hjärtinfarkt, kan en väntan att uppsöka vård leda till allvarliga effekter, funktionsnedsättningar eller död. Det kan även finnas ett samband mellan fördröjning av diagnos och försämrad livskvalitet, hälsotillstånd och överlevnad.

Covid-19-pandemin fortsätter att påverka vårdområdena i olika omfattning

Flera nationella riktlinjeområden fortsätter att påverkas av covid-19-pandemin även under 2021, men det finns också riktlinjeområden där vården har återhämtat sig eller är på god väg att återhämta sig till nivåerna före pandemin. Det finns också områden som inte direkt har påverkats av pandemin. Resultaten visar dock för flertalet riktlinjeområden på stora regionala skillnader.

Den övergripande bilden är fortsatt att påverkan av covid-19-pandemin beror på vilken typ av insats som analyserats. Exempelvis har akuta tillstånd oftast prioriterats, och dessa patienter har fått vård i tid och enligt riktlinjerna. För nya besök och uppföljningsbesök är bilden delvis en annan. För vissa kroniska sjukdomar har nya besök prioriterats framför uppföljningsbesök. Störst påverkan ser vi fortfarande för regelbundna uppföljningar.

Av de personer som berörs av de rekommenderade åtgärderna från de nationella riktlinjerna som analyserats visar resultaten omkring cirka 160 000 färre kontakter med vården för de tillstånd som riktlinjerna anger 2021 jämfört med 2019 då det var 2 677 000 kontakter med vården. För tandvården visar resultatet att cirka 247 000 färre personer har besökt tandvården och fått en basundersökning 2021 jämfört med 2019 då 4 338 603 personer fick en basundersökning.

Analysen i den här rapporten visar på fortsatta lägre vård- och behandlingsvolymer inom flera områden som täcks av de nationella riktlinjerna, bland annat för vård vid astma och KOL där åtgärderna spirometri och strukturerade frågeformulär fortsatte att minska även under 2021. Vården vid demens visar fortsatt stort uppdämt behov av utredningar. Inom diabetesvården har betydligt färre personer med diabetes varit på besök och fått sina kontroller genomförda 2021 jämfört med 2019, men under 2021 kan viss återhämtning ses jämfört med 2020. För vården vid MS och Parkinsons sjukdom minskade andelen läkarbesök inom specialistvården initialt under pandemin, men under 2021 avstannade den negativa trenden. Andelen besök hos specialistläkare för MS har dock inte återgått till samma nivåer som före pandemin. Psoriasisvården visar att uppföljning av patienter med svår psoriasis har fortsatt att minska under 2021. Fysisk träning inom specialiserad hjärtrehabilitering efter hjärtinfarkt har minskat kraftigt. Vården vid artros visar att den största effekten av pandemin är att färre har kommit till vården. Antalet första besök till fysioterapeut har halverats under 2020 jämfört med 2019 och ett fortsatt lågt antal första besök inrapporterades även under 2021. Osteoporosvården visar

en minskning av andelen som opererats inom 24 och 48 timmar efter höftfraktur 2021 jämfört med 2020.

En del riktlinjeområden har inte påverkats i samma utsträckning 2021 som under 2020, men det finns skillnader mellan regionerna. Exempel på sådana riktlinjeområden är epilepsi, missbruk och beroende, palliativ vård i livets slutskede, reumatoid artrit och schizofreni.

För vissa riktlinjeområden har covid-19-pandemin påverkat vården till viss del men inte för alla rekommendationer. Exempel på detta är vården vid depression och ångest, endometriosis och stroke.

För tandvården visar resultaten att det under 2021 fortsatt var färre personer som besökte tandvården för en basundersökning jämfört med före covid-19-pandemin även om antalet besök ökade. Framför allt var det åldersgrupperna yngre än 70 år som fortsatt besöker tandvården i lägre utsträckning

Vad är nationella riktlinjer och utvärderingar?

En del i Socialstyrelsens uppdrag är att stödja kunskapsstyrning genom rekommendationer och utvärderingar. Riktlinjerna fokuserar i första hand på frågor där behovet av vägledning är särskilt stort. I uppdraget ingår att ta fram rekommendationer, indikatorer, målnivåer och utvärderingar.

Riktlinjerna vänder sig i första hand till beslutsfattare och verksamhetsledning på alla nivåer, men kan även vara till nytta för yrkesverksamma, patientföreningar och media

Besök vår webbplats för mer information

➔ Mer information om utvärderingen finns på Socialstyrelsens webbplats, www.socialstyrelsen.se